

KIRA IORGOVEANU-MANTSU:
ARMÂNII/MAKEDONARMÂNII – recuperarea identității
in mileniul III

"Familia română" apare trimestrial, editată de Consiliul Județean Maramureș, Biblioteca Județeană "Petre Dulfu" Baia Mare și Asociația Culturală "Familia română", director fondator fiind dr. Constantin Mălinaș. Numărul revistei pe luna decembrie 2010 este dedicat aromânilor și publică "Decalogul" formulat și scris de acad. Matilda Caragiu Marioțeanu, în care este precizat statutul aromânilor: ei există de 2000 de ani; sunt sud-dunăreni; au limba veche română, teritoriul lor unitar a fost scindat cu venirea slavilor în Balcani, de religie sunt ortodocși și altele. În editorialul "Chestiunea aromână", dr. Teodor Ardelean afirma: "Cel mai puternic element de identitate este conștiința de sine". Revista publică imnul aromânilor

"Părinteasca dimândare" (Mustrea părintească), scrisă de preotul martir Constantin Belimace. Textele oferă cititorului o imagine a istoriei și spiritualității aromâne în peste o sută de pagini cu informații nu prea des frecventate. Aromânii au comunități în multe locuri din lume, din Australia în SUA, sunt cunoscuți pentru hărnicia și cultura lor. Reproduc aici articolul semnat de Kira Mantsu Iorgovan care, în contradictoriu, susține o diferită ipoteză despre natura aromânei.

KIRA IORGOVEANU-MANTSU

ARMÂNII/MAKEDONARMÂNII – recuperarea identității în mileniul III

Putem spune că despre nici un alt popor din Europa nu s-au emis atâtea teorii referitoare la origine, etnogeneză ca despre Armâni/Makedonarmâni. Teorii care, de cele mai multe ori, sunt atât de contradictorii încât se poate ușor trage concluzia că au fost emise, de cele mai multe ori, numai la comenzi politice. Pentru Greci, strămoșii Armânilor /Makedonarmânilor sunt Greci care și-au abandonat limba greacă sub presiunea ocupanților Romani, deci sunt "Greci latinofoni". Pentru Români, din cauza asemănărilor de limbă, Armânii /Makedonarmânii sunt considerați "Români de la Sud de Dunăre", coborâți din Nord, din vechea Dacia romanizată, ignorându-se faptul că Macedonia a fost romanizată cu 250 de ani înaintea Daciei (actuala România)!

Încă de la 1774, învățatul german Johan Thunmann în "Recherches sur les peuples europeens de l'Est » trăgea concluzia că Armânii /Makedonarmânii sunt descendenții Tracilor romanizați în epoca administrării Macedoniei de către Imperiul Roman.

Teoriile recente, obiective și științifice îi consideră pe Armâni /Makedonarmâni ca fiind continuatorii populațiilor romanizate de către cuceritorii romani: macedoneni, greci, traci, iliri. La 148 î.H., Regatul Macedonia a fost ocupat de Romani și a devenit "Provincia Macedonia". După lupta de la Pharsala (48 î.H.) când Cesar I-a invins pe Pompei, o parte importantă a luptătorilor romani de partea lui Pompei și-au găsit refugiul în munții Macedoniei.

Armânii/Makedonarmânii sunt, desigur, cei mai apropiați de Macedonia antică – habitatul lor dintotdeauna. Venirea Slavilor în sec.al 6-lea, a schimbat geografia politică și lingvistică a Macedoniei și a Balcanilor. Disoluția Imperiului Otoman, la care Armânii /Makedonarmânii și-au adus o contribuție importantă, împărțirea Macedoniei la 1913 și, mai ales, crearea noilor state naționale balcanice, au schimbat în totalitate viitorul Armânilor /Makedonarmânilor și a limbii lor. După Tratatul de la București, de la 10 August 1913, Grecia a obținut 50% din Macedonia (Macedonia Egeeană), pe baza numărului de locuitori Armâni /Makedonarmâni din

această regiune, 40% Serbia (Vardar Macedonia) și 10% Bulgaria (Pirin Macedonia). După cel de-al doilea Război Mondial, Vardar Macedonia devine una din cele 6 republici ale Iugoslaviei (Republica Socialistă Macedonia) și, o dată cu aceasta, chestiunea macedoneană a devenit iarăși sursă de tensiune între Bulgaria, Grecia și actuala Republică Macedonia (Formerly Yugoslave Republic of Macedonia). Impărțirea Macedoniei a avut efecte dezastruoase numai asupra Armânilor /Makedonarmânilor care s-au văzut împărțiți între 4 state naționale, între care existau de secole grave conflicte etnice, ce încă mocneau.

Armânii își spun dintotdeauna "armân/armânji" (cu varianta farseroților "rămânji") Este etnonimul lor, însă străinii i-au identificat sub alte nume: vlahi, cuțo-vlahi, elino-vlahi, țințari, ciobani, macedoneni, makedoni, aromâni etc. Termenul "Aromân" a fost impus abia spre sfârșitul sec.al XIX de către lingvistica românească, odată cu începerea propagandei românești printre armânii din Balcan. Este un termen științific care dorea să facă vizibilă asemănarea dintre "român" și "aromân", ignorându-se faptul că etnonimul "armân" are o vechime milenară, pe când "român" ca etnonim apare abia odată cu formarea regatului România. Termenul "aromân" pe care îl considerăm politizant a fost preluat de lingvistii străini în formele fr.aromain; engl.romanian. Singurul lingvist care a făcut o traducere corectă a etnonimului "armân", în limba germană, a fost Gustav Weigand, în monumentală sa carte "Die Aromunen oder Mazedo-Romanen"(1895). Weigand aduce în lingvistica germană termenul "Aromunen". Dacă ar fi tradus termenul "aromân" ar fi fost în germană "Arumänen", pentru că germanii îi numesc pe români – "Rumänen". Mai dorim să precizăm că un termen foarte folosit de mulți lingviști români sau străini este "macedo/mazedo" – desigur cu referire la spațiul etnogenezei armânilor: Macedonia antică. Astfel, prima gramatică armânească a lui M.Boiagi (Viena, 1913) avea titlul în germană "Romanische oder Macedonowlachische Sprachlehre" (în greacă "Gramatiki Romaniki /Makedonovlahiki"). Monografia lui G.Weigand "Die Aromunen" (1895) avea ca subtitlu "Über das Volk der sogenannten MAKEDO-ROMANEN oder Tsintsaren". În 1942 Th.Capidan publică „Macedoromânii”; Tache Papahagi și-a subintitulat monumentalul dicționar "Dictionnaire Aroumain (Macédo-roumain), Matilda Caragiu-Marioteanu publică la 1997 "Dicționar Aromân (Macedo-Vlah)" . În lingvistica germană se folosește și termenul "Mazedo-romanen". Începând cu anul 1987 prof.Vasile Barba a numit revista "Zborlu a Nostru"

din Freiburg, in germană "Mazedo-romanische kulturelle Zeitschrift". Se dorește astăzi, printre mulți armâni, recuperarea acestui termen științific care să fie utilizat ca termen internațional unic de identificare: ex. "Makedonarmân" (fr., engl. "Macedonarmân", germ. "Mazedoromanen"). Acest termen se dorește să fie utilizat numai în documentele internaționale, pentru identificarea armânilor – cunoscuți sub atâtea nume care produc o mare confuzie.

Despre limba Armână și statutul ei s-au emis tot atâtea teorii ca și despre poporul Armân /Makedonarmân. Nici unei alte limbi latine europene nu i s-a contestat mai mult dreptul la legitimitate, la existență ca Armânei: Românii o consideră un "dialect" al limbii române, uitându-se că a apărut în Balcani cu 250 de ani înaintea latinei din Dacia (actuala România), Grecii o consideră o limbă "de casă", fără tradiție scrisă, desconsiderând voit, tradiția scrisă în armână, de peste 200 de ani. Nu ne angajăm acum în dispute, însă dorim să oferim teoria științifică care este astăzi cea mai larg acceptată.

La începutul secolului XXI sunt 4 limbi latine balcanice: ARMANA /MACEDONARMÂNĂ (în Sudul Balcanilor), MEGLENA (zona Gevgelia, de la granița Greciei cu FYROM), ISTROROMANA (Croatia și Peninsula Istria. Această limbă a dispărut pe la 1850. Azi mai sunt foarte puțini vorbitori) și ROMÂNĂ (variante istorică a DACOROMÂNEI, din Dacia istorică, actualmente România). Aceste limbi latine balcanice formează Romanitatea orientală așa cum în Europa de Vest, Italiană, Spaniolă, Franceză, Portugheză, Catalana și alte limbi mai mici formează Romanitatea occidentală.

Urmărim cu interes dar și cu oarecare îngrijorare, luările de poziție din ultima vreme din România privind o controversată problemă, legată de identitatea comunității etnice și lingvistice a Armânilor sau a « Aromânilor », cum erau cunoscuți până de curând în România, comunitate atipică și puțin cunoscută. Ni se pare de mare importanță abordarea chestiunii Armânilor fără complexe și fără tabu-uri.

Întâi de toate, avem convingerea că nu prea mulți români cunosc subiectul. Nu este în nici un caz o vină. Este o lipsă care se trage din modul simplificat în care este percepută această chestiune de cei care vor să o utilizeze "politic". Deși este o sarcină extrem de complexă, ne vom permite să prezentăm câteva aspecte care fie nu sunt cunoscute, fie sunt ignorate. Ni se spune că armânii fac parte din "romanitatea" orientală. Foarte adevărat ! Trebuie totuși să fim

onești și să recunoaștem că românii nu i-au descoperit decât după 1848, când Nicolae Bălcescu face în același timp și o reflecție politică « acest neam care ar putea odată să ne fie de folos ». Până atunci și mult după, erau cunoscuți ca « greci » având ca principală ocupație comerțul (cei care ieșeau din spațiul în care se aflau dintodeauna) sau creșterea oilor (cei care practicau transhumanța în munții din nordul Greciei). Fără îndoială, Tudor Vladimirescu a ratat această descoperire în 1821, când participase alături de armâni și greci, în cadrul mișcării ETERIA, la mișcarea de eliberare din Balcani. Sau poate nu a reușit să o facă cunoscută, pentru că este asasinat, în urma unui complot la care a participat un armân, Iordache Olimpiotul, fiind considerat un trădător al idealurilor revoluției. Printre alții, Rigas Fereu, un alt aromân, rămas în conștiința armânilor ca și a grecilor, ca poetul revoluției, preconiza înființarea în Balcani a unei federații de tip helvetic, în care toate națiunile să aibe aceleași drepturi.

Ni se spune că România s-a implicat în deschiderea școlilor românești în Balcani. Un pic mai multe detalii care ar putea să ne ajute la descoperirea adevărului. Prima școală apare în 1863 și se preda în armână. Nu trecuseră decât patru ani de la Unire și ideea de România era încă în faza de concept. Fără sprijinul hotărât al lui Napoleon III și al Francmasoneriei, care visa la reconstituirea "Romaniei" (nu României !), este foarte probabil că spațiul nostru "mioritic" ar fi fost "via Egnatia" în variantă slavă, adică drumul rușilor către Constantinopol, un vis ceva mai nou și care, din fericire, nu s-a împlinit. Personal, înclinăm să credem că și școlile "românești" din Balcani făceau parte din același plan de reconstituire a "Romaniei" și nu este exclus ca spațiul sud dunărean să fi fost inclus încă din perioada când Pouqueville, ambasador al lui Napoleon I pe lângă Poartă, îi descoperă pe armâni înaintea lui Bălcescu. Desigur că legat de subiectul școlilor românești din Balcani trebuie să amintim părerea câtorva din oamenii de știință cunoscători ai problemei, atât din afara României cât și din interiorul ei. În ordine cronologică este vorba de legatul plenipotențial al Italiei (1891-1913) pe lângă Poarta Otomană, care spunea într-un raport secret trimis la Roma că adevărata cauză a implicării României în funcționarea școlilor românești în Macedonia părea un beneficiu teritorial pe care-l spera odată cu dezintegrarea Imperiului Otoman. Aceiași idee, dar formulată altfel, o afirmă generalul român Dabija puțin înainte de izbucnirea războaielor balcanice de la 1912 și 1913. Critici cu privire la maniera în care s-a realizat politica României în Macedonia sau pe plan mai

larg în Balcani, au exprimat C. Constante, S. Tovu, S. Mehedinți. În aceeași perioadă, T. Capidan, unul dintre cei mai cunoscuți susținători ai politicii culturale a României în Balcani, recunoaște indirect această eroare, atunci când afirmă că în timpul lui D. Bolintineanu, Armânii nu erau divizați între naționaliști (filoromâni) și grecomani iar limba greacă utilizată în școli nu era decât un mijloc de propagare a culturii, fără să fie și mijloc de deznaționalizare. În epoca modernă un foarte bun cunoscător al Armânilor, M. D. Peyfuss afirmă că școala (românească) le-a întins Aromânilor o cursă în numele unui românism echivoc.

Dacă proiectul "României" capătă consistență și se întrupează în România, care devine "Mare" în 1919 și asta tot cu ajutorul francezilor (Clémenceau), școlile românești din Balcani, nu au putut să schimbe mare lucru din configurația politică a zonei. Sau, mai precis spus, nu a putut să o schimbe în favoarea României. După 50 de ani de școli românești, în care reușiseră să influențeze un procent relativ restrâns din populația latinofonă, România, în calitate de arbitru în urma celui de-al doilea război balcanic (1913), capătă două județe în nord estul Bulgariei (Cadrilaterul), ca recompensă pentru împărțirea Macedoniei, în timp ce Murnu și Batzaria umblau la Paris și Londra, pentru a crea un Stat Armâno- Albanez. Si asta datorită iscusinței ministrului de externe român Take Ionescu, el însuși armân după mamă. Deși planul prevedea strămutarea celor care căpătaseră conștiință românească în Cadrilater, locuit în majoritate de bulgari și de turci, primul război mondial întârzie realizarea acestui obiectiv. Bălbâielile repetate ale guvernanților români, care confrunțați cu reacțiile violente ale celor care nu acceptau imixtiunea română în zonă, îi abandonează în mai multe rânduri pe cei care păreau câștigați de cauza românismului, face ca primul val de armâni strămutați să apară în 1925. După estimări destul de corecte, până în 1933, când migrația de armâni este oprită, s-au înregistrat ceva mai puțin de 7000 de familii, sau între 30 și 40.000 de persoane care au emigrat în Cadrilater. Acești armâni precum și descendenții lor constituie în esență, majoritatea armânilor din România de astăzi.

Ni se spune că Armânii constituie ramura sudică a romanității orientale și printr-o mică eroare ortografică, greu de localizat din punct de vedere istoric, devin și ramură sud-dunăreană a « romanității ». Obstinația cu care se încearcă convingerea subiecților Armâni din România de această teorie, dovedește falsitatea ei. Argumentele care ar putea restabili adevărul nu pot fi discutate decât dacă există bună credință și simțul măsurii. Din păcate, în ultimii 20 ani, nu

am constatat nici un fel de disponibilitate, în abordarea acestei probleme, din partea celor care și-au arogat dreptul de a hătărî pentru armâni, în totalitatea lor. Academia Română organizează sesiuni despre identitatea armânilor, emite « decrete » științifice după care armânii par a fi obligați să-si asume o identitate care, pentru ei, este alta decât cea pe care o au și o simt din vremuri ancestrale. Se aduc argumente științifice, citându-se din mari lingviști și istorici români sau străini, ignorându-se faptul că identitatea unui popor nu poate fi "creată », "dirijată" chiar și cu cele mai imbatabile argumente științifice, pentru simplul fapt că identitatea este un element de autodefinire. Acest drept la autodefinire stă la baza drepturilor omului și a tuturor documentelor europene și internaționale care se referă la drepturile omului, la protejarea limbilor minoritare, regionale, mai puțin răspândite.

O mare parte din mass-media românească duce, în ultima vreme, o furibundă campanie contra acțiunii de recuperare a identității aparte a unui mare număr de Armâni din România, reprezentați de cea mai numeroasă organizație « FARA Armânească » (Comunitatea Armânilor din România). Sunt atacați reprezentanții acestei organizații, recunoscută legal în România ca ONG, sunt inventate "trădări" și "interese meschine" ale acestora, creindu-se astfel o atmosferă tensionată între două etnii care nu doresc decât conviețuire armonioasă, pentru dezvoltarea unei democrații de tip european în România. Se ignoră cu intenție părerile altor lingviști și istorici români și străini care și-au exprimat alte păreri în legătură cu limba, identitatea armânilor. De aceea vom menționa câteva asemenea păreri, extrase din lucrări importante, semnate de autori recunoscuți internațional:

Matilda Caragiu-Mariotseanu în articolul "Aromânii în mileniul III", România Literară, nr.32, 15-21 August 2001, scria: "Aromânii sunt un exemplu tipic de etnie a căror identitate se demonstrează de la sine și se susține prin limba lor maternă, aromâna, pe care o vorbesc de 2000 de ani." În "Dodecalog" academiciană spune: "Aromâna este limba maternă a aromânilor, care le conferă conștiința lor etnolingvistică." Sau "Aromânii (macedo-vlahii) trebuie să aibă un singur scop: să-și cultive limba maternă și tradițiile lor"

Cicerone Poghir, somitate de necontestat în domeniul romanisticii și a indoeuropenisticii a adus o contribuție esențială referitoare la limba armână, în două articole fundamentale: "Latin Balcanique" și "Romanizarea lingvistică și culturală în Balcani" (vol. Aromânii, istorie, limbă, destin, Ed. Fundației Culturale Române, Buc., 1996). Dăm câteva citate revelatoare:

“Faptele citate mai sus, sunt după părerea noastră, suficiente pentru a demonstra prezența aromânilor în regiunea lor actuală, în mod constant și neîntrerupt, din Antichitate și până în zilele noastre.”

“Dacă există o pretinsă “identitate” a dacoromânei cu aromâna, ea nu poate fi decât aceea a originii lor: latina balcanică.(...) În realitate, între aromână și dacoromână este departe de a fi vorba de identitate, ci doar de concordanțe structurale și materiale importante.”

“(...) nu trebuie să uităm că aria macedoneană a fost romanizată cu mai mult de două secole înaintea Daciei (148 î.Hr.)”

“Să examinăm mai de aproape pretinsa “identitate” a aromânei cu dacoromâna: celor 20 de foneme din dacoromână le corespund 30 în aromână, dintre care două împrumutate din greacă.(...)”

“În lexic, diferențele sunt și mai mari. În fondul latin, printre cele 1628 cuvinte moștenite în aromână mai mult de o sută nu există în dacoromână, care însă posedă vreo 400 de cuvinte latine absente în aromână. Printre cuvintele aromâne moștenite din latină dar absente în dacoromână, există unele care dovedesc originea meridională a aromânei.” (...)

Cât privește cuvintele de substrat, moștenite din limbile preromane, din cele circa 120 ale dacoromânei, o bună parte lipsesc în aromână. Cele 350 de cuvinte împrumutate de aromână din albaneză sunt, bineînțeles, absente în dacoromână.” (...) Pentru originea meridională a aromânei este foarte semnificativă situația cuvintelor grecești: 2534 dintr-un total de 9236 din Dicționarul lui Papahagi.” (...)

“Caracterul latin al limbii aromâne în gramatica sa, precum și în vocabularul său de bază, nu poate fi contestat științific, după cum nu pot fi contestate nici amploarea și vechimea influenței grecești, care se explică prin bilingvismul greco-latin, de foarte veche dată în regiune.”

“Atașamentul vlahilor la civilizația și limba greacă, la această minunată țară, Grecia, unde de două milenii își înmormântează strămoșii, este egal cu dorința lor și dreptul lor natural de a-și păstra limba maternă și tradițiile lor, ceea ce nu-i împiedică deloc să fie buni cetățeni greci, cunoscători ai limbii și culturii grecești.”

Să amintim și părerea unui renumit romanist german, Hans-Martin Gauger, profesor la Universitatea din Freiburg:

“ Pentru mine Armâna, o limbă clar separată de Română, face parte din marea diversitate însă și unitate a Romanității”.

Dr.Mariana Bara, o tânără lingvistă a publicat una dintre cele mai interesante cărți din ultima vreme, referitoare la armână – Limba armânească – Cartea Universitară, Bucuresti, 2007.

Cartea rediscută “modelul tradițional, vechi de mai bine de 150 de ani, construit in cultura română in epoca dominată de ideologia naționalistă, pentru a descrie armâna, identitatea, cultura și istoria armânilor” Bazată pe argumente imbatabile cartea Marianeii Bara este prima incercare de a discuta aceasta temă atât de controversată, dincolo de dogme, de comandă politică. Poate de aceea nu s-a scris nimic despre această carte: nici laudativ, nici critic. “Mai multe întrebări in mod repetat formulate la intruniri ale asociațiilor culturale armânești din Balcani și din România după 1990 au generat aceasta carte, semn că a treia renaștere culturală a armânilor este marcată de căutarea identității și a drumului pentru viitor” scrie Mariana Bara in “Argument”. Adaugă mai departe: “Probleme pentru care modelul tradițional nu are răspuns, pentru că le ocolește, sunt cuprinse in întrebări aparent simple:

- Când și unde incepe istoria armânilor și limbii lor?
- De ce este ea prezentată atât de lacunar in spațiul cultural românesc?
- De ce și cum a apărut teoria că armânii ar fi “ramura sudică a poporului român”?
- De ce romanitatea balcanică este estompată in favoarea românismului?
- De ce pare pierdută această romanitate și șterse inceputurile ei?
- De ce a fost nevoie să fie creat conceptul de română primitivă – alt nume pentru latina balcanică? Această creație ipotetică are vreun rol? Atunci, de ce numai româna ar avea o astfel de etapă și de ce nu este nevoie de “italiana primitivă”, “franceza primitivă” sau “spaniola primitivă” pentru a explica inceputurile celorlalte limbi romanice?”

La toate aceste întrebări, Dr.Mariana Bara dă și răspunsuri argumentate științific, bazate pe o bună cunoaștere a limbii armâne, limba ei maternă si a celorlalte limbi romanice. Desigur, răspunsurile sunt incomode pentru acei lingviști care sunt încă sclavi ai unei ideologii lingvistice bazate pe ideologia politică națională și chiar naționalistă. De aceea au preferat sa tacă și să nu-și spună nici o părere despre această carte care deschide o nouă viziune,

modernă, dincolo de prejudecăți și interese politice, academice... O carte care invită, în cele din urmă, la un dialog.

„Am mai putea deschide un alt capitol, despre dogmă și știință în cercetarea din spațiul cultural românesc cu privire la armâni. Dogmele științifice există în multe domenii și împiedică publicarea în reviste de specialitate a unor texte ca cel de față, care tratează un subiect supus controverselor” spune Mariana Bara. Referitor la obsedanta frază „Aromâna dialect al limbii române”, M.Bară scrie: „Aici este punctul sensibil al cercetărilor asupra acestei limbi, tradițional, deși impropriu, definită ca dialect al limbii române. Această definiție este o dogmă în lingvistica românească, iar în cele mai nuanțate descrieri apare concepția asupra armânei ca dialect al unei limbi care nu era intrutotul unitară, în fapt, latina balcanică, convențional numită străromână sau protoromână.” Un element deosebit de important pentru definirea limbii armâne este romanizarea Macedoniei. Există o excludere programatică a romanizării Macedoniei la aproape toți lingviștii români. Nu este o excludere întâmplătoare dacă ne gândim că Macedonia a fost romanizată cu aproape 250 de ani înainte de Dacia și numai ignorarea acestui fapt a făcut posibilă apariția teoriei conform căreia armâna este dialect al limbii române! Cu ce argumente se poate susține această teorie dacă luăm în considerare faptul istoric că limba latină din Macedonia a apărut cu aproape trei secole înainte de cea din Dacia?! Cicerone Poghirc este singurul om de știință care ajunge la concluzia că limba vorbită de autohtoni în Macedonia romanizată, are o altă limbă de substrat decât româna, și anume tracă. A considera Armâna ca dialect al limbii române, înseamnă a contesta, a ignora bogata literatură scrisă în această limbă, de peste 200 de ani! Limba armâna a avut o gramatică modernă încă de la 1813, în timp ce toate gramaticile limbilor balcanice au apărut mai târziu, chiar și Gramatica lui Heliade Rădulescu! Înseamnă a desconsidera bogata și valoroasa literatură modernă care se scrie astăzi în toate țările în care armânii trăiesc. Ca exemplu, precizăm ampla antologie bilingvă (Armâna/makedonarmâna-franceză), editată de subsemnata la editura micRomania din Bruxelles. Este o dovadă evidentă a existenței unei limbi care are toate datele unei limbi moderne în care pot fi exprimate toate frământările poetului modern. Nu întâmplător limba armâna este menționată în Harta europeană a limbilor minoritare și a fost practic recunoscută de Consiliul Europei, prin Recomandarea 1333/1997 aprobată de Adunarea Parlamentară. Este cea de-a doua recunoaștere internațională, după

Iradeaua de la 1905, când în Imperiul Otoman armânii au fost recunoscuți ca "millet" (popor). De la discuția lingvistică, filologică, trecem la o abordare politică a problematicii armâneshti. În abordarea chestiunii armâne de pe poziție românească, ni se spune că ideea de a se considera minoritate națională, ar falsifica istoria și că ar anula opera multor armâni care s-au considerat români. Înainte de toate facem din nou observația că, din punct de vedere istoric, armânii sunt considerați "români" doar de o parte din români, de o și mai mică parte de armâni și asta numai de un secol și jumătate. În al doilea rând, atunci când ni se vorbește de intelectuali sau personalități armâne ale căror opera ar fi negate, se uită de alte numeroase personalități sau intelectuali armâni care s-au afirmat în spațiul balcanic de secole, și care, deși au luptat pentru cauza greacă, albaneză, sârbă sau bulgară, au avut aceeași conștiință a apartenenței lor etnice. Ar fi o mare eroare ca ideile exprimate mai sus să fie considerate anti-românești. Încercarea de a culpabiliza, însă, o parte, mai mică sau mai mare – n-are nici un fel de importanță – a armânilor care doresc să-și păstreze identitatea, ar putea avea consecințe absolut imprevizibile pentru România. Vom încerca să găsim în cele ce urmează ce anume considerăm că se greșește în abordarea acestei chestiuni și care ar putea fi consecințele de care vorbeam mai sus.

În România, luând în considerare o dinamică demografică adaptată cazului nostru, ar putea trăi astăzi între 100 și 150.000 de armâni. Din cifrele, dificil de verificat, dar rezonabile, prezentate de diverse surse, putem estima că în Balcani trăiesc între 1 milion și jumătate și 3 milioane de armâni. Putem aprecia deci că în România trăiesc între 5 și 10 % din numărul lor total, în ipoteza cea mai optimistă. Deși despărțiți de peste 90 de ani, în cadrul statelor naționale apărute în secolul 19 și la începutul secolului 20 și practic fără contact timp de 60 de ani, armânii constituie exemplul cel mai surprinzător de unitate lingvistică. A extrapola această concluzie și la ramura nord dunăreană a romanității, ni se pare o exagerare fără acoperire. Câteva exemple de popoare europene ar trebui să ne tempereze acest entuziasm gratuit. Bulgarii și macedonenii slavi vorbesc două limbi extrem de apropiate. Se consideră totuși două popoare diferite. Spaniolii, catalanii, portughezii vorbesc limbi foarte apropiate, având aceeași rădăcină. Admitem cu toții existența a trei limbi. Valonii din Belgia și elvețienii francofoni vorbesc limba franceză, dar nimeni n-ar îndrăzni să le spună "francezi". Danezii, suedezii și norvegienii vorbesc așa zisele limbi scandinave, care prezintă asemănări cu mult mai evidente

decât româna și aromâna. În cazul slavilor avem aproape tot atâtea exemple ca și cele de mai sus. Nu mai pomenim de atâtea popoare vorbitoare de limbă franceză, de limbă engleză, de limbă spaniolă etc. O concluzie s-ar impune de la sine: am putea considera pe armâni ca "vorbitori de limbă română" și asta cu condiția ca și ei să accepte această catalogare. Reflectă ea însă o realitate? Ca niște cunoscători al celor două limbi și dintr-o perspectivă europeană, afirmăm fără nici o ezitare: NU!

Pentru toți cei care vor sări în sus și ne vor acuza că suntem trădători și că am uitat ce a făcut România pentru armâni, vrem să-i asigurăm de atașamentul nostru față de România și față de români. Si suntem convinși că aceleași sentimente nutresc și ceilalți consângeni ai noștri din România. Ai obliga însă să-și uite rădăcinile și să le spele memoria ca unor handicapați, este inacceptabil și lipsit de fair-play.

Nimeni dintre armânii din România nu dorește să se despartă de români. Ei nu cer decât să-și păstreze limba și obiceiurile. Le-au moștenit din vremuri ancestrale și nu vor să le piardă. Ai culpabiliza pentru o astfel de "vină", dovedește o lipsă totală de înțelegere. Ai amesteca, însă, printre "românii de pretutindeni" sau "românii din diasporă" este iarăși o gravă eroare. Si aceasta pentru că ideea nu este acceptată de majoritatea armânilor din România și cu atât mai puțin de armânii din țările din Balcani. Legat de modalitatea în care se poate realiza prezervarea limbii și obiceiurilor armânilor, este desigur de discutat. Hotărârea de a se considera "minoritate națională" a fost luată după ce timp de 15 ani li s-a refuzat orice dialog în chestiunile care îi priveau. Situația nu s-a schimbat cu nimic față de perioada școlilor românești, când copiii armâni li se interzicea vorbirea în "graiul" armân, pentru a-l uita mai rapid și când în memoria lor nu trebuia să pătrundă decât istoria României și a românilor de la nord de Dunăre.

Iată de ce îndrăznim să spunem că abordarea subiectului "armân" se face cu ipocrizie și că așa-zisa "toleranță" a poporului român (exprimată prin unii dintre reprezentanții lui) nu este decât vorbă goală. Intenția noastră nu este de a crea o polemică sterilă. Subiectul este prea serios pentru a ne permite o astfel de abordare. Ceea ce dorim însă să subliniem este că dinamica creată actualmente în România nu mai poate fi oprită. Cei care doresc să-și conserve identitatea sunt din ce în ce mai mulți și constrângerile care funcționau în vremea regimului comunist nu mai pot fi utilizate. Intimidările și stratagemile de diversiune la care sunt supuși

acești reprezentanți ai celor două culturi care stau la baza civilizației europene, greacă și latină, nu vor avea efectele scontate pentru simplul fapt ca recuperarea identității etnice și lingvistice se face în cadrul normelor europene și internaționale. România are datoria morală de a trece de la o atitudine declarativă și ipocrită vizavi de Armâni, atunci când îi consideră ca "Români de peste hotare", la o recunoaștere fără complexe a identității lor. Dar nu prin obligarea armânilor de a-și uita și nega rădăcinile, ci tocmai prin recunoașterea lor așa cum ei înșiși se simt: armâni. Este necesară recunoașterea fără complexe a erorilor trecutului. Această schimbare ar putea antrena și celelalte state din Balcani și mai ales Grecia, a doua națiune care-și revendică paternitatea asupra armânilor, să facă la fel și să "elibereze" în fine acest popor care a dat atât de mult tuturor națiunilor din Balcani. Cât despre armâni, ei s-ar putea reconcilia între ei și ar putea să-și prezerve limba și obiceiurile fără să fie acuzați că îi trădează pe albanezi, bulgari, greci, macedo-slavi sau români și să își afirme, așa cum au făcut-a și până acum, vocația lor europeană.

Este oare capabilă România să facă acest gest, așa cum a făcut Franța după ce visase să înființeze o a doua Franță în Estul Europei, la Congresul de la Paris din 1856 ? Rămâne de văzut. Oricum, ar fi singura ipostază în care românii ar fi priviți de armânii de peste tot, ca adevărați frați într-o "romanitate", punându-se capăt acestei dramatice situații cu rădăcini nu doar "ortografice". Trebuie spus, însă, fără rezerve, că România, deși a fost una dintre inițiatoarele și semnatarele Recomandării 1333/1997 a Consiliului Europei, nu numai că nu a pus-o în aplicare, însă au apărut și voci care au contestat-o în presă, au considerat-o ca un amestec în treburile interne ale României! Intrarea României în Comunitatea Europeană o angajează încă mai mult în respectarea normelor și recomandărilor acesteia. Desigur că ne referim la noua perspectivă în care problema minorităților (naționale, etnice, culturale) este însușită și de România.

România ar trebui să-și asume astăzi deschis deciziile politice eronate, comise începând cu jumătatea secolului al 19-lea, când a început miscarea propagandistică printre armânii din Balcani. Nereușita imixtiunii politice a României în Balcani o constată Anastase Hâciu, care scria în volumul său monumental "Aromânii. Comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație" (1936, premiată cu "Marele Premiu Năsturel" al Academiei Române) "Prin mișcarea nouă începută în 1864, dacă pierderile Aromânilor în sânge, în averi și în liniște au fost

considerabile, România – pe care atâtea considerațiuni morale și materiale o obligau la aceasta – avea de realizat numai câștiguri: diplomatice, economice, culturale. Preponderența și pretențiunile ei în Balcani își găseau un temei concret și moral numai prin această expansiune culturală, purtată de un popor de misionari aprigi, capabili de orice jertfă. (...) Jertfe sângeroase, crime abominabile, pagube morale și materiale imense a cules un popor liniștit, dar turburat până în adânc de școala lui D.Atanasescu de la Târnova” (Este vorba despre prima școală românească deschisă în Balcani)

Unul din “câștigurile” de care vorbește Hâciu a fost Cadrilaterul, trecut la România numai pe baza numărului de armâni colonizați acolo.

“Câștigurile” Armânilor, în urma “ajutorului” României: “Pacea de la 1913”, semnată la București, în urma căreia Macedonia a fost împărțită între cele 4 state balcanice, rupându-se astfel pentru totdeauna trupul armânesc; cedarea Cadrilaterului și “aruncarea” armânilor spre zone din România total neprielnice pentru acest popor de munte; închisorile comuniste, confiscarea tuturor averilor...Armânii au fost cei sacrificați, vânduți, siliți să-și părăsească paradisul originar – Pindul, Macedonia. Numai perseverența, abilitatea, hărnicia, mobilitatea și credința i-a ajutat să învingă mereu și, iată, Dobrogea de azi fără Armâni ar fi fost numai un amalgam de popoare balcanice: bulgari, turci, tătari, țigani etc. Rolul pe care Armânii l-au jucat și-l joacă în Dobrogea nu poate fi ignorat!

Adevărat, istoria Armânilor este dintre cele mai dramatice, chiar tragice, însă niciodată nu s-a oprit. Ea merge înainte și asistăm astăzi la cea din urmă și mai importantă mișcare de rededeșteptare națională armânească. Din fericire, istoria este astăzi și de partea lor: Europa este cea care este garantul rămânerii în viață a limbii și a culturii armâne, într-un viitor care va fi al diversității lingvistice și culturale, într-o Europă în care statele naționale vor fi obligate să apere limbile regionale, minoritare, mai puțin răspândite. Mișcarea modernă armânească din România, de după decembrie 1989, se încadrează în acest context european și este o acțiune normală, posibilă numai în cadrul democratic al noilor condiții socio-politice, de țară membră a Uniunii Europene.

România va trebui să înțeleagă că Europa nu poate tolera imixtiunile în politica internă a altor state, în ceea ce-i privește pe armâni, atâta timp cât nu este dispusă să rezolve cererea celor câteva mii de armâni care doresc să fie recunoscuți ca popor cu limbă și cultură aparte, ca

minoritate națională cu toate drepturile ce i se cuvin, conform constituției României și normelor europene. În acest sens, cităm dintr-un articol, publicat de un cunoscut și respectat jurnalist austriac și european, Karl-Markus Gauss, care este o caldă și mișcătoare pledoarie pentru un popor și o limbă aflate în pericol: "Există deja noul European? (...) Există deja acești oameni, receptivi față de tot ce există în lume, care nu se bazează în mod grosolan pe posesiunile lor naționale; cărora nu le vine greu, ci le face plăcere să gândească și să vorbească în două sau mai multe limbi; care nu-și referă acțiunile și năzuințele, în mod meschin, asupra unui singur stat ci mereu mai multe; pentru care granițele nu înseamnă obsesie ci o depășire cotidiană; care dintotdeauna practică comerțul și circulația între est și vest; nord și sud; care își câștigă identitatea tocmai din contactul cu diferitele culturi; cărora toate acestea nu trebuie să li se impună ca niște țeluri mărețe, fiindcă ei, din timpuri străvechi, trăiesc toate acestea. Pe scurt: există noul om european. El este ARMÂN... (...)

Pionieri ai unei Europe libere, ale cărei granițe să fie permeabile nu numai pentru mărfuri, ci și pentru oameni, armânii se pare că sunt cel mai bine înarmați pentru o Europă nouă. CEEA CE ABIA NOI TREBUIE SĂ INVĂȚĂM, EI ȘTIU DEJA! (...) Ceea ce pretind eu categoric, cu insistență ultimativă, sunt deci: recunoașterea limbii armâne ca un bun cultural european și ca limbă internațională de conferințe! Europa va fi una a diversității sau nu mă mai interesează deloc! Viitorul Europei va fi hotărât de problema armânească!" ("Was wir erst noch lernen müssen"/Ceea ce încă mai trebuie să învățăm", vol. "Europa", Editura Bawag-Edition Literatur, Viena)